

Hayvanat Bahçeleri Neden Kapatılmalı?

Ben de birçok çocuk gibi hayvanat bahçelerini ziyaret ettim. Elbette çocukluğumdaki geziler benim için keyifli aktivitelerdi. Hayvanları tanımak, onları yakından görmek, aralarındaki ilişkileri keşfetmek, çocuk ben için keyifli bir deneyimdi.

Hayvan haklarıyla tanıştıktan sonra hayvanat bahçeleri hakkındaki görüşlerim de değişti. Şimdinin penceresinden hayvanat bahçelerine baktığımda, tutsak hayvanların bulunduğu bir hapishane görüyorum. Özgürlükleri elinden alınmış, parmaklıklar arasında doğmuş, yurdundan koparılmış, satın alınmış hayvanlar...

Yaygın kanaatin aksine, hayvanlar duygusuz canlılar değiller. Bir hayvanın acı çektiğini, sevindiğini, öfkelendiğini görmek için onları gözlemlemek yeterli. Çünkü uyaranlar karşısında biz insanlara çok benzer tepkiler veriyorlar. Korktuklarında kaçıp saklanıyorlar, güvende hissettiklerinde yaklaşıyorlar, acı çektiklerinde çığlık atıyorlar veya keyiflendiklerine bunu belli edecek biçimde davranıyorlar.

Acı dediğimiz şeyi yalnızca fiziksel bir his olarak kabul ettiğimizde, hayvanların da acı çektiği düşüncesine kimse karşı çıkmaz. Bu ön kabul, beraberinde şu düşünceyi getirebilir: “Evet, hayvanlar acı çekerler ama hayvanat bahçesinde hayvanlar acı çekmiyorlar, kimse onlara fiziksel zarar vermiyor.”

Hayvanların hayvanat bahçelerinde fiziksel olarak acı çekmedikleri bir gerçekliği ele alalım. Kafamızda, en azından fiziksel olarak hiçbir hayvanın acı çekmediği ütopyik bir hayvanat bahçesi tasavvur edelim. Onların yalnızca fiziksel acı çekmediklerinden ötürü canlarının yanmadığını kabul edersek hayvanlara epey haksızlık etmiş oluruz. Böyle bir düşünce, acıyı tek boyutlu düşünme yanılısıdır.

“Acı” gibi oldukça katmanlı ve anlaşılması zor, deneyimledikten sonra tek bir tarifini yapması neredeyse imkânsız olan bir duyguyu yalnızca fiziksel bir uyarıcı ile uyarılan ilişkisine indirgemek ne kadar doğru olabilir?

Eğer sözlükleri karıştırırsak, mutlaka “acı” sözcüğüne denk düşen açıklamalar bulacağız. Söz gelimi Türk dilinin otorite kurumu olan Türk Dil Kurumu acı sözcüğünün karşılığı olarak “Bir dış etkenin vücudun herhangi bir yerinde meydana getirdiği ezilme, yırtılma, sıkıştırılma vb. sebeplerle meydana gelen rahatsızlık hissi” açıklamasını uygun görmüş.

Elbette acının bir de yan anlamı var. Aynı sözlüğe baktığımızda “kırıcı, üzücü, incitici, dokunaklı, kötü olan” açıklamasıyla karşılaşıyoruz.

Acının tarifi zor

Cortázar, sözlüklere bakarsak kelimelerin anlamlarından çok “kestirim”ler bulacağımızı söyler. Sözlükler, kelimelerin tam olarak neliklerini vermekten ziyade, kelimenin hakiki anlamlarını hatırlayıp kavrayabilmemiz için bize yol gösteren kısa açıklamalar verir.

Bence Cortázar’ın kısa anekdotunun da gösterdiği üzere, ötekinin yaşadığı “acı” benzeri zor ve karmaşık hisleri hiçbir medya ya da iletişim aracıyla tam anlamıyla kavrayamayacağız. Ancak ötekinin nasıl acılar çektiğiyle ilgili tahminler yürütebileceğiz.

Yeniden hayvanlara dönelim ve onların “yaşadıkları” acılara...

Stres altındaki hayvanlar

Acının genelgeçer olmayan ve tarifi zor kapsamının içerisine birçok deneyim sığdırabileceğimizi düşünüyorum. Söz gelimi bütün bir yaşam boyunca strese maruz kalmak da acı bir durumdur.

Hayvanat bahçesindeki hayvanlar, doğal yaşamlarından koparılıp uzun süreler boyunca esaret altında kaldıkları için stres altında hissediyorlar. American Veterinary Medical Association'ın 2002 tarihli özellikle hayvanat bahçelerindeki vahşi kediler üzerinde gerçekleştirdiği hayvan [refahi çalışmaları](#) bunu apaçık dile getiriyor. Çalışma kapsamında gözlenen hayvanlar, hapsedilmeye karşı olağan dışı tepkiler veriyor. Agresif davranıyor ve uzun süre saklanıyorlar.

Yetersiz alanlar

Bir hayvanat bahçesi ne kadar büyük olursa olsun, dünya kadar büyük olamaz. Hayvanat bahçeleri genellikle, esir hayvanın doğal ortamını taklit eder. Fakat adı üstünde, bu ancak bir taklitten ibarettir.

Doğal yaşam alanlarından koparılarak ufak alanlarda tutulan hayvanların hareket imkânı azalır. Bu da onların doğal davranışlar sergilemelerine mâni olur. Söz konusu sıkıntılı vaziyet, depresyon ve bunun gibi pek çok sağlık problemine yol açar.

Aslında burada önemli nokta bizim “doğa”yı ya da “doğal”ı nasıl tanımladığımız. Kültürü oluşturan toplumların kendi doğa tanımları olabilir fakat bu başka bir yazının konusu olsun.

Hayvanat bahçeleri bir anlamıyla izolasyon demektir Normal şartlarda gruplar ya da sürü halinde gezinen hayvanlar yalnızlığa ya da ufak gruplar halinde yaşamaya mahkûm edilirler.

Ziyaretçi tacizi

Zincirler arkasındaki hayvanlar, seyirciler tarafından düzenli olarak taciz ediliyor. Web dolaşımına düşen birçok videodan gördüğümüz kadanyla özellikle primatlar gibi zeki hayvanlar, insanların onlarla alay ettiklerini fark edebiliyorlar.

Bir hayvanat bahçesinde ziyaretçi tacizini önlemenin yolu yok. Özellikle kendilerinin tutsak, izleyicilerin özgür olduğunu anlayabilen gözler için her gün düzenli olarak ziyaretçi tacizine maruz kalmanın verdiği acı durumu anlayabilmek, biz insanlar için oldukça güçtür.

İnsanat bahçeleri

Hayvanların çektikleri acıyı, ancak biz de deneyimlediğimiz vakit anlamaya yaklaşabiliriz. Tarihte, hayvanat bahçeleri gibi insanların da tutsak olarak sergilendiği [insanat bahçeleri](#) olduğunu biliyoruz.

Geçtiğimiz yüzyılın ortalarına kadar, Avrupa’da ve Amerika’da insanların sergilendiği, ziyaretçileri eğlendirmek için gösteriler yapmak zorunda bırakıldıkları insanat bahçeleri vardı.

Nasıl ki insanat bahçelerindeki yerliler yuvalarından, ailelerinden koparıldıysa, her gün binlerce insanın bakışları tarafından rahatsız edildiyse hayvanlar da hayvanat bahçelerinde benzer bir deneyimi yaşıyorlar.

Günümüzde hayvanat bahçeleri

Yukarıda hayvanların çektiği bazı sıkıntıları yazarken hayvanat bahçesi şartlarını optimize etmeye çalıştığımızı hatırlayalım. Hayvanlar ne yazık ki bundan çok daha fazlasını yaşıyorlar.

Kentsel bir dış mekân olarak hayvanat bahçeleri, “en barışçıl” halleriyle bile hayvanlar için hapishaneden farksızdır. En azından bir hayvan hakları savunucusu olarak ben böyle düşünüyorum.

Peki, hayvanat bahçelerinin hayvanlar ve insanlar için hiç mi faydası yok?

Şimdi, başta sorduğum soruyu zorlaştıralım ve hayvanat bahçelerinin kapatılmamaları gerektiğini düşünenlerin de görüşlerini tartışmaya açalım.

Hayvanat bahçelerinin gerekliliğini savunanlar, özellikle koruma altındaki türlerin devamını göz önünde bulundurabilirler. Eğer hayvanat bahçelerinin böyle bir işlevi varsa bile, yani gerçekten bir hayvanın veya hayvan türünün sağlığı ve refahı için çalışmalar yapıyorsa, bu mekânın bakımevinden ne farkı olabilir?

Elbette hayvanları korumak, onların sağlığını tehdit eden özellikle insan kaynaklı dış etkenlerden onları uzak tutmak için hayvanları gözlem altında tutabiliriz. Fakat neden bunu bir seyir ve eğlence malzemesi haline getiririz ki?

Bunun sebebi elbette eğlence ve ekonomi. Hayvanat bahçelerinin birincil amaçları hiçbir zaman hayvanları korumak veya onlara yuva sağlamak olmadı.

Hayvanat bahçelerinin meşruiyetini sağlamak için uydurulan bir diğer kılıf da “eğitim.” Hayvanat bahçelerinin, insanlara doğal yaşamı ve hayvanları öğretmek için birer eğitim merkezi görevi üstlendiği düşünülüyor. Fakat daha önce de ifade ettiğim gibi hayvanat bahçeleri doğal yaşamın kendisi değil, ancak bir taklit görüntüsünden ibarettir.

Ayrıca, eğer hayvanat bahçeleri gerçekten hayvan eğitimi veren merkezler olsalar bile, hangi eğitim hayvanların özgürce yaşama hakkından daha kıymetli olabilir ki diye düşünmeden edemiyorum.

Hayvanların da insanlar gibi özgürce yaşama haklarının olduğunu tartıştığımız günlerdeyiz. Onları deneylerde kullanmanın, kürklerini giymenin ve onları yemenin ahlaki zeminde nereye denk geldiği hakkında fikir yürütüyoruz.

O halde soruyorum, yalnızca insanlara seyirlik nesne olarak sunulan hayvanların tutsak edildiği hayvanat bahçelerini kapatmanın vakti gelmedi mi?

Osman Keçeli, "Hayvanat Bahçeleri Neden Kapatılmalı?"

<https://www.fikirtepedi.com/deneme/hayvanat-bahceleri-neden-kapatilmali/>

(Yayın Tarihi: 9 Haziran 2024).